

O prizadeti retoriki

Komentar: Luka G. Lisjak

V filmu *The Iron Lady* upokojena britanska premierka, ki jo igra izvrstna Meryl Streep, zdravniku, ki jo pokroviteljsko sprašuje o počutju, prezirljivo zabrusi: »Ljudje ne mislijo več – čutijo ... Ena od velikih nadlog našega časa je, da nam vladajo ljudje, ki se menijo bolj za občutke kot za misli in ideje.« Po mnenju večine kritikov je film brez posebne umetniške globine – a kljub temu se ob omenjenem prizoru mnogi od njih niso mogli upreti skušnjavi, da se ne bi spustili v eksegeze o zgodovinskem pomenu thatcherizma, ki da je v imenu (neoliberalnega razumevanja) ekonomske racionalnosti usodno zapostavil pomen čustvovanja in sočutja.

Ena od odlik filma je, da prek neprisiljene, mestoma ironičnega psihološkega portreta prikaže, kako globoko je bila politika Thatcherjeve ukoreninjena v osebni izkušnji pripadnikov angleškega srednjega sloja in v pristno doživeti liberalni morali 19. stoletja, ki ni bila brez svoje notranje, skoraj prikupne veličine. S tem nazorno pokaže, da sta neoliberalizem in sodobni liberalizem – kakor ta pojem danes dojemajo v anglosaškem svetu in delu postkomunistične Evrope – sovražna bratranca, ki se borita za isto dediščino. Prav zato med člani verige, ki ju ločujejo od skupnega izvora, besno iščeta dokaze za nasprotnikovo pankrsko spočetje.

Neoliberalizem zasluži enako mero kritike kot vsak drugi liberalizem: a to nam ne bi smelo preprečiti, da pritrdimo skepticizmu Thatcherjeve do retorike čustvovanja in občutljivosti (teško je z eno samo besedo povzeti večpomensko zgoščenost angleškega feelinga), čeprav se za njim skriva dvomljiva predpostavka racionalnega subjekta.

Lady Margaret bi se bila nemara strinjala z oceno, da je zahodna družba postala zbirka preobčutljivih hipohondrov, kjer se ni mogoče obrniti, ne da bi koga užalili. Politična korektnost je dosegla klavrno zmagoslavje, ko so jo nekdanji konservativni in – recimo bobu bob – reakcionarni kritiki usmeri-

li proti njenim liberalnim staršem. V divji tekmi dokazovanja, kdo je bolj užalil čigava čustva, je prizadetost postala kronski dragulj politične argumentacije. Slovenska javna sfera je dala bogat doprinos tej obči blaznosti. Zadnjič smo na priljubljenem katoliškem portalu lahko brali, da zagovorniki pravice do splava spodbujajo, pozor!, sovražni govor do nerojenih. Virtuoznost konservativnega papagajstva politične korektnosti je tako dosegla višek absurda. Vsaj upamo. V Sloveniji je retorika preobčutljivosti in prizadetosti v zadnjih letih povsem zasenčila diskurz preračunljivega racionalizma, ki je prevladoval v devetdesetih. Eden prvih simptomov te spremembe je bil pokojni dr. Drnovšek. Dolgo smo mislili, da njegova skrivnostna molčečnost prikriva globino političnega modreca – nekateri so mu celo pripisovali nekakšno subtilno, utajeno ironijo. Ko je končno razkril svojo dušo, smo ugotovili, da smo se glede obojega motili. Danes novinarji, komentatorji in predstavniki civilne družbe tekmujejo, kdo bo bolj bravurozno izrazil svoje občutke glede javne stvari. V tem so dediči rajnega predsednika. Tudi intelektualni nivo njihovih doprinosov je na podobno visoki ravni. Mnogi od njih svojo prizadetost radi podkrepijo z izrazi, ki so do nedavnega veljali za prostaške; ti služijo kot porok njihove novoodkrte pristnosti. Ni

čudno, če javna razprava na Slovenskem vse bolj spominja na gostilniški prepir iz Mla-karjih šansonov.

Med vsemi retoričnimi orodji so ravno klevtvice najbolj kulturno posredovane, najbolj brezosebne. Kakor vsak tabu so strogo normiran družbeni konstrukt. Dopusčajo le malo prostora za osebne lingvistične inovacije; te sestojijo kvečjemu iz premeščanja sorazmerno redkih že obstoječih elementov. Delujejo kot nekakšna standardizirana zaklinjanja, popolnoma odtujena vsebini, ki jo hočejo posredovati, in dejanskim občutkom govorca.

V družbenem in političnem občevarju je pristnost kulturno posredovana drža kot vsaka druga; ima podobno vlogo kot teatralnost sogovornikov, ki na vzhodnih bazarjih barantajo za ceno. Kulturno posredovane oblike občevarja se razlikujejo le v semantičnem in argumentacijskem kodu. Njuna sprememba pomeni zamenjavo ene tradicije z drugo. V našem primeru boljše s slabšo. Opustitev tehtnega, argumentiranega intelektualnega spopada za monološko kofonijo pristnosti je podobna prehodu od sabljanja k obmetavanju z gnojem. Zdrs z višje na nižjo kulturno raven, torej.

Obema Drnovškoma, kakor ju je poznala javnost – anemičnemu birokratu in občutljivemu patriarhu poljskih cvetlic – je bila skupna brezbriznost, da ne rečem prezir do tiste človeške razsežnosti, ki jo v filmu vse-skozi poudarja železna lady: sveta idej, mišljenja. Tako pragmatičnemu cinizmu kot čustveni preobčutljivosti je namreč tuja dimenzija, ki se odpira na presečišču spekulativnega in praktičnega uma. A le od poštenega, odprtega spopada na tem polju si lahko obetamo vsaj delno razrešitev naših sedanjih zagat. ●